

ЛЕКЦІЯ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ-ДОКУМЕНТОЗНАВЦЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Крохмаль Ірина Миколаївна

ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

Україна

Актуальність дослідження полягає в тому, що лекція, є класичною та невід’ємною формою організації навчального процесу під час фахової підготовки студентів спеціальності „Документознавство та інформаційна діяльність” / „Інформаційна, бібліотечна та архівна справа”.

Мета дослідження – визначити особливості, види та функції лекцій в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців-документознавців у закладах вищої освіти України.

За своєю дидактичною сутністю лекція постає і як організаційна форма навчання – специфічний спосіб взаємодії викладача і студентів, у межах якого реалізується різноманітний зміст і різні методи навчання, і як метод навчання – монологічний виклад навчального матеріалу в систематичній і послідовній формі, сконцентрований в основному навколо фундаментальних проблем науки.

Однією з особливостей лекції є можливість педагога викласти в логічно систематизованій формі великий обсяг навчальної інформації. При цьому подача наукових фактів сприяє активізації уваги, мислення студентів, збуджує інтерес і внутрішню активність думки, створює умови для подальшого більш глибокого й самостійного вивчення навчального матеріалу за підручником, посібником, тощо. Під час слухання лекції у студентів формулюється вміння слухати і усвідомлювати побачене й почуте, здійснювати такі важливі розумові операції як аналіз, синтез, порівняння тощо.

Викладач відбирає найголовніше з великого потоку інформації, спрямовує студента на найважливіші питання спеціальності, на аналіз нових

наукових проблем, які ще не знайшли відображення в підручниках, розкриває перспективи певної галузі науки [1, с. 7].

Основна дидактична мета лекції – забезпечення орієнтованої основи для подальшого засвоєння навчального матеріалу. Але в лекції є певні недоліки, які обмежують її можливості в управлінні пізнавальною діяльністю студентів: порівняно менша активність студентів, ніж на інших видах навчальних занять, неможливість індивідуального підходу в умовах масової аудиторії, складність зворотного зв'язку тощо. Але ці недоліки компенсуються іншими формами навчання. У цілісній системі форм і методів навчальних занять лекції належить найважливіша роль. Вона справляє глибокий виховний вплив на студентську аудиторію завдяки особистому спілкуванню аудиторії з лектором – ученим, педагогом [2, с. 27].

В процесі професійної підготовки студентів спеціальності „Документознавство та інформаційна діяльність” / „Інформаційна, бібліотечна та архівна справа” викладачі вищої школи застосовують на своїх заняттях різні види лекцій для подання нової інформації.

Існує кілька видів лекції як форми організації навчання у ЗВО.

Тематична лекція – основний вид лекції для вищої школи. У ній усебічно й систематично розкривається матеріал навчальної програми, виділяються провідні аспекти вивчення кожної наукової проблеми, виявляються взаємозв'язки між окремими частинами лекційного курсу [4, с. 28].

Вступна лекція висуває й обґрунтовує основні методологічні позиції, визначає предмет і метод науки, яка вивчається, зв'язок теоретичного матеріалу з суспільною практикою, особистим досвідом студентів і їх майбутньою спеціальністю. Для вступної лекції відбирають навчальний матеріал, який передбачає первинне ознайомлення з темами розділу, що будуть вивчатися на подальших заняттях. Головне її завдання при цьому визначається необхідністю збудження інтересу до навчального матеріалу теми, розкриття існуючих взаємозв'язків між іншими темами та пояснення існуючої системності в знаннях.

Заклучна або підсумкова лекція завершує лекційний курс, систематизує одержані знання, підводить підсумки прочитаного курсу [2, с. 42].

Оглядова лекція передбачає систематичний аналіз центральних наукових проблем курсу, які пов'язані з практичним досвідом слухачів, завданнями професійної діяльності. Оглядова лекція передбачає подачу навчальної інформації для поглиблення одержаних знань, зведення їх у певну систему. Така лекція проводиться в кінці вивчення кількох споріднених загальною ідеєю тем і є узагальнюючою. Оглядова лекція може бути призначена й для загального ознайомлення з певним навчальним матеріалом, який відповідно до програми не планується для достатнього вивчення.

Консультативна лекція доповнює і уточнює матеріал оглядової лекції, висвітлюючи розділи курсу, що викликають серйозні труднощі при самостійному вивченні.

Настановча лекція проводиться перед семінарами, конференціями тощо. Основне її призначення визначається необхідністю окреслити коло питань, проблем, які необхідно опрацювати, висвітлити на наступних заняттях. Тут може пояснюватися та обґрунтовуватися загальний план, структура проведення певної навчальної роботи, встановлюватись система окремих завдань (теоретичних, практичних), які необхідно виконати та зробити відповідні висновки.

Основною метою *поточної лекції* є розкриття та пояснення конкретної теми, яка має велику за обсягом і складну за змістом навчальну інформацію. Зміст такої лекції може визначатись на основі окремого предмету або на міжпредметній основі [1, с. 28].

Дидактичною метою *лекції конкретизації* є поглиблене поелементне вивчення і засвоєння певного поняття, теорії. Вона характеризується великою ємкістю. Тому провідною функцією лекції конкретизації є інформативна функція. Навчальний матеріал такої лекції подається інформаційним блоком, в який входить одне або декілька взаємопов'язаних понять [3, с. 39].

На *лекції інтеграції* відбувається подальший розвиток перетворення одержаних знань, установлення зв'язків і відношень між їх елементами. Мета таких лекцій полягає у формуванні в студентів системи знань на основі усвідомлення загальної закономірності, загального принципу, поступового переходу від часткових до більш широких узагальнень. Основна функція цієї лекції – інтегративна, яка дозволяє із великої кількості одержаних знань виділяти тільки ті, на які падає основне змістовне й логічне навантаження та які є опорою для встановлення зв'язків між основними поняттями теми, курсу, предмета [7, с. 19].

Узагальнююча лекція проводиться наприкінці розділу або теми, що вивчаються, для закріплення отриманих слухачами знань. При цьому лектор знову виділяє головні питання, широко використовує узагальнюючі таблиці, схеми, алгоритми, які дозволяють включити засвоєні знання, уміння й навички в нові зв'язки й залежності, допомагаючи таким чином застосовувати їх у нестандартних і пошуково-творчих ситуаціях.

Міні-лекція може проводитися викладачем на початку кожної пари протягом десяти хвилин з одного питання теми.

Кіно(відео)лекція. Допомагає розвитку наочно-образного мислення у слухачів. Викладач здійснює підбір необхідних кіно- відеоматеріалів з необхідної теми. Перед початком огляду до слухачів доводиться цільова установка, у ході огляду кіно- відеоматеріалів лектор коментує події, що відбуваються на екрані [6, с. 30].

Інструктивна лекція проводиться з метою організації самостійної роботи слухачів із заглиблення, систематизації й узагальнення матеріалу на практичних, лабораторних заняттях. У ході лекції слухачі отримують методичні рекомендації щодо роботи з навчальною літературою та змістом теми, виконують інструктивні завдання [5, с. 61].

Лекція-брифінг складається з короткого (15 – 20 хвилин) повідомлення лектора і відповідей його на питання слухачів (45 – 60 хвилин). Принципово нових елементів методики лекція-брифінг не пропонує, але при підготовці

необхідно особливо ретельно продумати зміст і форму вступного повідомлення. Воно повинно бути інформативним, зрозумілим, коротким, композиційно завершеним. Виступів слухачів не передбачається, принципова методична структура така: повідомлення лектора – питання слухачів – відповіді лектора [7, с. 17].

Іншим чином будується *лекція-бесіда*. Крім питань слухачів, вона допускає викладення ними своєї точки зору з того чи іншого питання. На такій зустрічі лектор і сам повинен запитувати слухачів, щоб почути їх висловлювання, формулювання їх позиції. Так утворюється основа для обміну думками. Методична специфіка лекції-бесіди полягає в тому, що лектор поступає і в ролі інформатора, і в ролі співбесідника, що вміло спрямовує хід діалогу зустрічними питаннями.

Лекція-бесіда може перетворитися в лекцію-диспут як природнім шляхом, так і в результаті запланованих дій лектора. Одна з функцій викладача – короткий виступ на початку зустрічі. Але потім починається не просто розмова-діалог зі слухачами, а полемічна бесіда. Функції лектора передбачають таку постановку питань, яка веде до зіткнення думок і, відповідно, до пошуку аргументів, до поглибленого аналізу проблем, що розглядаються. У цьому випадку методична майстерність лектора містить не лише вміння читати лекцію-монолог, відповідати на питання, вести бесіду, але й передбачає навички організації диспуту й умілого керування ним.

Практикується і *бінарна лекція* (лекція-дует), яка читається двома лекторами одночасно. Доведено, що в такому випадку увага аудиторії значно збільшується, мислення активізується. Від викладачів вимагається відмінна співпраця, вміння взаємодоповнювати один одного, імпровізувати. Важлива й попередня домовленість про розподіл функцій і фактичного матеріалу [1, с. 29].

Якщо ж два або більше лекторів розглядають одну загальну для них тему в одній і тій же аудиторії, відповідаючи при цьому на питання слухачів або проводячи з ними бесіду, то виникає ситуація, відома під назвою „круглий стіл”. Ця методика максимально демократизує спілкування лекторів і слухачів, так як

передбачає їх рівність як співбесідників. Але і за „круглим столом” є лідери – спеціалісти з конкретних питань. Повинен бути й лідер-організатор, функції якого полягають у тому, щоб слідкувати за регламентом, дисциплінувати учасників бесіди [2, с. 10].

Отже, у закладах вищої освіти функціонують різноманітні класичні організаційні форми навчання: лекції, практичні заняття, семінари, лабораторна робота, самостійна робота студентів під контролем викладача та ін. Таким чином, форми навчання є способами взаємодії студентів і викладачів, у межах яких реалізуються інші методи, принципи та засоби навчання.

Список використаних джерел:

1. Архангельский С. И. Лекции по теории обучения в высшей школе. М.: Высш. шк., 1974. 384 с.
2. Гапонов П. М. Лекция в высшей школе. Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1977. 95 с.
3. Этюды дидактики высшей школы / заг. ред. М. Г. Гарунов. – Москва, 1994. 135 с.
4. Козаржевский А. Ч. Мастерство устной речи лектора : текст лекций. М.: Изд-во МГУ, 1983. 77 с.
5. Лавриненко-Омецинская Е. Д. Рецензия лекции... Нужна ли? И какая? М.: Знание, 1990. 62 с.
6. Одарченко Н. І. Використання відеоінформації при проведенні лекційних і семінарських занять у школах нового типу. Суми: Слобожанщина, 1999. 79 с.
7. Яковцева А. Ф. Лекция в высшей школе : текст лекций. Х.: ХДМУ, 1996. 20 с.